

CONTRATERRORISME I SEGURETAT: LA POLÍTICA DE LA POR

Emilio Menéndez del Valle

Ambaixador d'Espanya i eurodiputat socialista

Situo el tema objecte d'aquesta xerrada en el marc de l'ofensiva ultra(neo)conservadora USA per ocupar el poder polític, social i econòmic a nivell nacional i internacional. Els actuals governants de Washington han conduït el seu poble fins a la lamentable situació que avui pateix i que, desgraciadament, ens afecta a tots. En política interior i en política exterior.

Els que avui governen la gran nació han trigat un parell de dècades a organitzar el disbarat. En política exterior, els Cheney, Rumsfeld, Wolfowitz i fins i tot Colin Powell –un guadiana que oportunament apareix i desapareix- en el front executiu. En l'intel·lectual i acadèmic, els Robert Kagan, Richard Perle o William Kristol, escrivint sobre la dèbil Europa/Venus i el Washington/Mart. Van començar a moure's a l'emparedat de la presidència Reagan als anys 80. Van madurar la seva particular nissaga durant els anys de Bush pare, però la victòria electoral de Clinton va fer que tots es convertissin en guadianes a l'espera de temps millors, que van arribar amb el primer mandat de Bush fill. Amb ell, la teoria es va oficialitzar el 20-9-2002 en un solemne document presidencial que porta per títol "L'Estratègia de Seguretat Nacional dels Estats Units d'Amèrica".

Es tracta, ni més ni menys, d'un pla per dominar el món, independentment de que en aquest hi hagi amics o enemics. Washington ha de preservar la seva preponderant superioritat militar (amb la despesa consegüent per a mantenir en òptima salut econòmica la indústria armamentista) i impedir el sorgiment de nous rivals (ara que ja no hi ha URSS) que puguin competir amb ell. Les seves prescripcions no són que els EEUU hagin de ser més poderosos, ni tan sols els més poderosos. Han de ser absolutament poderosos. D'aquí la importància d'actuar unilateralment quan sigui necessari. És una doctrina concebuda com a dret absolut, que una altra nissaga lamentable, la del senyor Bin Laden i la seva actuació especial l'11 de setembre de 2001, ha fet que sigui difícilment impugnable, almenys fins ara.

En el front intern, i de manera simultània, recolzats des de l'administració, grups ultraconservadors i organitzacions cristianes fonamentalistes imprimeixen ritme al conservadorisme social.

Econòmicament, el gran capital depredador i agressor del medi ambient, avança, igualment recolzat des de l'administració, al temps que Bush, especialment en el seu segon mandat, du a terme una sèrie de nomenaments de personatges retrògrads, notablement en el Tribunal Suprem, en el ministeri de Justícia (Gonzales) i a organismes internacionals (BM, Wolfowitz, ONU, Bolton). En el front jurídic, un grup d'advocats ultraconservadors, protegits pel vice-president Cheney –"Dick Shooter Cheney"-, (John Yoo, David Addington et alia) arrel de l'11-S "segresten" la política judicial i constitucional. Recolzen l'extensió sense gairebé límits dels poders del president enfront del Congrés i es proposen convertir les seves idees en normes vinculants.

Si constitucionalment pogués tornar-se a presentar a les eleccions (que afortunadament no és el cas), molt probablement Bush les perdria, entre altres, pels següents temes:

- el fracàs de la seva estratègia iraquiana
- les escoltes il·legals (espionatge)
- les tortures (Abu Ghraib, Guantánamo), no producte de sàdics individuals i aïllats, sinó de les ordres de la cadena de comandament.

Els dos últims, espionatge i tortures, estan lligats al que l'administració Bush denomina "war on terror". Un i altres (tot i que, per descomptat, especialment les tortures) atempten contra les llibertats polítiques i la dignitat humana. Són un escàndol polític, de sistema i de civilització, però també un escàndol constitucional ja que tortures i espionatge s'han convertit, a més, en mostra òbvia d'extralimitació constitucional, d'autoextensió dels poders presidencials en detriment dels del Congrés, la facultat de fiscalització del qual vol evitar la Casa Blanca.

Sobre la invasió d'Iraq ja s'ha dit pràcticament tot: no armes de destrucció massiva, no Al Qaeda (llavors, ara sí). En fi, van mentir com a truans. Malgrat això, s'ha de destacar que ahn continuat mentint en assumptes de recent aparició, com en el cas de Paul Pillar, el funcionari de la CIA, que en el seu dia va avisar del que vindria a sobre després de la invasió d'Iraq, dibuixant l'escenari caòtic que avui existeix i que ha declarat que Bush i Cheney només atienien els informes que detallaven els resultats als quals ells aspiraven, rebutjant qualsevol altre.

Analitzem ara els atemptats contra les llibertats civils i la dignitat humana que l'espionatge il·legal i les tortures suposen.

Les escoltes il·legals

Des de l'11-S, milers de ciutadans nord-americans estan sent il·legalment espiats en les seves comunicacions via e-mail o telefòniques. L'espia és l'anomenada Agència Nacional de Seguretat (ANS), adscrita al ministeri de Defensa. El descobridor de l'espionatge és el NYT, al qual, agafin-se, Bush denigra i acusa d'actitud vergonyosa per haver-ho desvelat. Malgrat que el diari –agafin-se de nou- va conèixer els fets una mica abans de les eleccions de 2004, on el Tribunal Suprem va atorgar la victòria a l'actual president tot i que el seu contrincant demòcrata va obtenir més vots populars, i va decidir llavors no publicar-los per no influir en les eleccions.

Bush sosté que, en nom de la seguretat nacional, té el poder de decidir quan i on espiar als nord-americans i el ministeri de Justícia que el programa d'escoltes de l'ANS està emparat per la reconeguda autoritat constitucional del president en la seva qualitat de comandant en cap ("Va arribar el comandant i va ordenar parar!" I després diuen de Fidel).

Hi ha arrogància de poder en el moment de l'exercici del mateix i arrogància de poder malgrat haver-lo perdut. Nixon és un exemple del segon. Tres anys després d'haver perdut la presidència a causa de les escoltes il·legals que va autoritzar al quarter general demòcrata (hotel Watergate) va ser preguntat sobre les mateixes. Resposta: "Quan el president ho fa no és il·legal".

Bush recorre un camí semblant. Potser també pel que fa a l'impeachment. Però, de segur ja, pel que fa a l'arrogància. El novembre de l'any passat i a propòsit de les tortures va dir: "Totes les activitats que duem a terme són legals. Nosaltres no torturem". Després els hi explicaré. En qualsevol cas, estic convençut que quan Bush deixi la presidència o el facin fora com a Nixon, sostindrà quelcom de semblant quan l'entrevistin tres anys després.

Davant de la injustícia i l'abús de poder, com tota societat democràtica, la nord-americana necessita un sotrac de tant en tant. El va tenir en els anys post-Nixon. El Senat va constituir en 1976 una comissió, presidida per Frank Church, per investigar els excessos de Nixon. I va descobrir molts altres, com els de la CIA que, entre 1953 i 1973 va obrir i fotografia 250.000 cartes i va crear un llistat de milió i mig de noms (sens dubte, el meu inclòs). La denominada "Operació Chaos" va ser una moguda de la CIA per vigilar 700 opositors a la guerra de Vietnam i altres "subversius".

L'informe final de la Comissió Church contenia aquest paràgraf significatiu: "Les agències d'intel·ligència dels Estats Units –de vegades animades per l'opinió pública i sovint en resposta a la pressió exercida per funcionaris de l'administració o del Congrés- van fer amb freqüència cas omís de la llei en dur a terme una vigilància massiva i agressives operacions de contraintel·ligència contra ciutadans nord-americans".

Molts nord-americans no han oblidat el Watergate ni aquestes massives operacions d'espionatge que menciona la Comissió Church. Avui en dia plou sobre mullat. Existeix a més una certa tradició (en gran mesura heretada d'Europa) que fa que molts líders i ciutadans, inclosos els conservadors, considerin que la llei és sagrada i condemnables els qui la violen. És el cas d'Alberto Mora, republicà lleial i director fins fa unes setmanes del Departament jurídic de la Marina dels EEUU. Mora, igual que altres conservadors, però demòcrates, als quals em referiré després s'ha oposat a la violació de la llei, arrogància i prepotència de Bush, Cheney i les seves gents. Mora ha estat el principal denunciador, des de dins del sistema, de la trama torturadora muntada amb el consentiment de Donald Rumsfeld (V. The New Yorker, 27-2-06). Mora, el pare del qual és cubà i la mare hongaresa, diu: "No existeix hongarès després del comunisme o cubà després de Castro, que no sigui conscient de que els drets humans són incompatibles amb la crueltat. El debat aquí i ara no és només com protegir el país. És com protegir els nostres valors".

D'aquí que l'Agència Nacional de Seguretat, Rumsfeld, Cheney i Bush ho tinguin difícil. Perquè, malgrat tot, existeixen aquests valors i gent disposada a batre's per ells quan són trepitjats. Per això Michael Hayden, que és a l'actualitat director adjunt de la intel·ligència nacional i que abans ho va ser de la pròpia ANS acaba de dir: "L'Agència Nacional de Seguretat té un problema existencial: per poder protegir les vides i llibertats americanes, ha de ser dues coses: poderosa en les seves capacitats i secreta en els seus mètodes. I vivim en una cultura política que desconfia, sobretot, de dues coses: el poder i el secret" (Financial Times, 6-2-2006).

A més de l'impacte social, moral i polític que van produir les conclusions de l'informe Church, hi va haver una repercussió jurídica molt important: la promulgació el 1978 de la llei de vigilància de la intel·ligència estrangera (Foreign Intelligence Surveillance Act, FISA en les seves inicials angleses), que va convertir en delictes les activitats d'espionatge que es duguessin a terme contra ciutadans nord-americans sense una ordre judicial emesa per un tribunal específic creat en funció de la FISA.

El conflicte entre el poder executiu i el poder legislatiu que existeix avui a propòsit de l'espionatge il·legal consisteix en què la Casa Blanca sosté que actua legalment perquè la FISA ha estat sobrepassada per l'especial autorització per a l'ús de la força militar (AUMF) que el Congrés va atorgar a l'executiu arrel de l'11-S. L'AUMF va possibilitar que el president utilitzés "tota la força necessària i apropiada" per prevenir "qualsevol acte futur de terrorisme internacional contra els EEUU".

L'administració Bush, en concret el fiscal general, Albert Gonzales, argumenta que la FISA és massa lenta i confusa per fer front a Al Qaeda. Malgrat això, l'administració mai no es va dirigir al Congrés perquè aquest l'alleugerís i fes més expeditiva. Reiteradament, la Comissió Jurídica del Senat i altres instàncies han ofert al president facilitar la tasca i reformar ràpidament la FISA. Però, com a escrit The Washington Post National Weekly (13/19 febrer 2006), "l'obstinació de l'administració al rebutjar aquestes invitacions és impossible d'entendre, a no ser que Bush i Cheney estiguin senzillament intentant establir un precedent que condueixi a la conclusió que poden tirar endavant la guerra contra el terrorisme sense comptar amb el Congrés".

En definitiva, Bush pretén convèncer de que es pot confiar en ell per protegir els ciutadans nord-americans i, de pas, convèncer també de que els demòcrates no poden fer-ho. L'argument no és molt de pes no només si tenim en compte el que escriu The New York Times (13-2-2006): "No se'ns acudeix cap president que s'hagi dirigit més vegades que George W. Bush al poble americà per demanar-los que s'oblidin de la democràcia, el sistema judicial i l'equilibri de poders per senzillament confiar en ell. Tampoc se'ns acudeix cap president que mereixi menys aquesta confiança que sol·licita". Però tampoc ho és perquè avui en dia hi ha diversos senadors i altres figures republicanes alineades amb els demòcrates per detenir la deriva autoritària de l'actual president.

Per cert, parlant de xecs en blanc i d'atorgament de confiança, és molt significatiu el diàleg en una sessió de control del Senat a principis de febrer entre el senador demòcrata per Oregó, Ron Wyden i John Negroponte, ex ambaixador USA de trist memòria a Centreamèrica i avui director de la intel·ligència nacional. Davant del comentari d'aquest de que els programes de

l'ANS eren duts a terme amb l'adequada supervisió, el senador li va dir: "Senyor director, no em serveix aquesta resposta. Equival a dir: <Confii en nosaltres. El Congrés i la opinió pública han de confiar en nosaltres>. I Ronald Reagan ho va dir molt apropiadament: "Confiiin, però verifiquin" (Financial Times, 6-2-2006).

Així entès, així manipulat, el "principi de confiança" pot resultar una presa de pèl. I ja he dit abans que, arribats a aquest punt, el sentit crític, la defensa de la democràcia, de la dignitat i de les llibertats civils no són només, afortunadament, patrimoni dels demòcrates, també dels republicans. Així, Bruce Fein, un consultor polític conservador que va treballar dotze anys en el ministeri de Justícia amb Nixon i Reagan, ho té molt clar: "la negativa de Bush a adequar-se a la llei és un assalt directe a la separació de poders". Diu que als presidents se'ls ha de donar un ampli marge perquè protegeixin la seguretat nacional tal com ells l'entenen. Però "si el president es mostra reaci a especificar quelcom que frega els límits del prohibit contra l'opinió del Congrés, s'està establint un principi de <confiïn en mi> com a mesura de les nostres llibertats civils. Arribats a aquest punt s'ha de començar a parlar de l'impeachment". (Financial Times, 6-2-06). Contudent. I Fein no és l'únic que aquests dies suscita la possibilitat de l'impeachment.

Resumint, el cinisme arbitrari amb què l'executiu manté que l'AUMF ha arraconat la FISA en el que es refereix a l'establiment de punxades informàtiques o telefòniques, per la qual cosa l'administració no requereix ordre judicial de cap mena, és contestada per la majoria d'analistes i constitucionalistes, demòcrates i republicans. Així, el gener de 2006, 14 prestigiosos constitucionalistes, la majoria dels quals ha servit en diferents administracions, es van dirigir al Congrés expressant que la FISA de 1978 és absolutament clara quan prohibeix l'espionatge sense mandat judicial i que no ha estat suspesa o sobrepassada per cap altra llei. Hi afegien que si l'administració estimava que l'esmentada llei era insuficient, hauria d'haver demanat al Congrés que la canviés, enlloc d'ignorar-la. De cap manera pot el president violar les lleis a porta tancada perquè estimi que són obsoletes o impracticables. A més, l'il·legal programa d'espionatge intern de Bush pot assentar un precedent que en temps de guerra permeti als presidents violar la llei en nom de la seguretat nacional, sentenciaven.

Una variant significativa del setge legal i judicial que pateix Bush em aquesta matèria és que, entre els més actius i sensats hi ha diversos senadors republicans, algun amb currículum de permanent fidelitat al president. És el cas del senador per Kansas Sam Brownback. Membre de la Comissió jurídica, fervent militant anti-avortament, és famós a la cambra per haver recolzat sempre sense la menor discrepància o fissura tots els nomenaments judicials proposats pel president. I és ell precisament qui, en unió d'altres tres senadors republicans i tots els demòcrates de la Comissió jurídica, està exigint que Bush retorni al Congrés i que demani autorització per a realitzar les escoltes, però sota supervisió judicial. I recentment, interrogant al fiscal general, Gonzales, ho va manifestar oportunament: "Senyor fiscal, em temo, va dir, que estarem durant dècades immersos en aquesta guerra contra el terrorisme i per tal que podem mantenir el recolzament de la opinió pública és important que hi hagi un parell d'ulls més vigilant als que vigilen" (The Washington Post National Weekly 13/19 febrer 2006).

Finalment, per tancar aquest apartat, i la sèrie de disgustos que Bush està rebent dels seus propis correligionaris, vegin el que el senador republicà Lindsey Graham (que abans de ser-ho era oficial jurídic de l'Exèrcit) li acaba de dir al president: "Quan vaig votar a favor d'autoritzar l'ús de la força (AUMF) contra els qui van perpetrar l'11-S, mai vaig contemplar la possibilitat de que anés a atorgar a aquest president o a qualsevol altre carta blanca per eludir la FISA" (The Washington Post National Weekly, idem).

Les tortures

El 26 de setembre de 2002 Maher Arar, un enginyer canadenc d'origen sirí, va fer escala a l'aeroport de Nova York de tornada d'unes vacances a Tunísia. Va ser detingut perquè havia estat fotografiat prenent un cafè amb un suposat terrorista. Retingut als EEUU sense cap càrrec durant dues setmanes, va ser enviat en un avió sense distintius a Síria (aquest país eix del mal, segons Bush). Allà va ser torturat durant 12 mesos. Després d'una intervenció de Canadà, va ser alliberat a l'octubre de 2003. L'ambaixador sirí a Washington va declarar que Damasc

havia estat incapaç de trobar cap vincle entre Arar i el terrorisme. És un cas típic de deslocalització de la tortura (V. El meu article d'aquest títol a El País, 19-06-2005).

Envaït Iraq, a l'octubre de 2003 va ser capturat el general Abed Hamed Mowhoush, cap de la força aèria iraquiana. Va morir el 26 de novembre en un centre de detenció desconegut per "causes naturals". El Denver Post va forçar el Pentàgon a admetre que l'autòpsia revelava que el general havia mort "a causa d'asfíxia produïda per compressió del pit".

A Guantánamo, el 2003, Mohamad Al-Qahtani, un saudita apressat a Afganistan, va ser sotmès a 160 dies d'aïllament, subjecte permanentment a llum artificial potent. Interrogat 50 dies, durant 20 hores diàries ininterrompudes. Despullat, assetjat per guardians femenines, forçat a dur roba interior femenina, abordat per gossos. Se l'impedia dormir i se'l sotmetia contínuament a sessions de música pop a volum desorbitat. Després de confessar tot el que li van exigir els seus torturadors Al-Qahtani demanava desconsoladament que li permetessin suïcidar-se (The New Yorker, 27-2-2006).

Ha de quedar clar que l'ús de la tortura a l'administració Bush ha estat sistemàtic i ordenat des del ministeri de Defensa, que dirigeix el ministre de la Guerra, Rumsfeld. Human Right Watch sosté que l'administració ha triat deliberadament l'opció política d'abusar dels detinguts. El cinisme de Rumsfeld és imperdonable. El 12-1-2006 no té vergonya en afirmar: " El que va succeir a Guantánamo és avui conegut i les investigacions van demostrar que res no suggeria que existís una política al meu departament que no fos la de donar un tracte humà" (The New Yorker, idem). Per la seva banda, el fiscal general afirma que "els detinguts han de ser tractats humanament", però matisa: "i sempre que les necessitats militars ho permetin, d'acord amb les convencions de Ginebra". Va ser, no obstant, el propi Gonzales qui va aconsellar Bush que, a la guerra contra Al Qaeda, aquestes convencions havies de ser considerades obsoletes.

Però gairebé tothom a l'administració Bush continua mentint. El juny de 2003, el senador demòcrata per Vermont, Patrick Leahy, exigeix de la secretària d'Estat Rice una rotunda declaració sobre la política governamental pel que fa als presoners. La falsedat de Bush a la qual m'he referit: "totes les activitats que duem a terme són legals. Nosaltres no torturem", és repetida per Condoleezza: "No es tortura", afirma. Queda en evidència quan el 28-4-2004 es publiquen les vergonyoses, esgarrifoses fotos d'Abu Ghraib. Un altre cínic, Porter Goss, el director de la CIA amic de Bush, manté que ells no se serveixen de la tortura, només de tècniques imaginatives.

En el cas de les tortures, al igual que en el de les escoltes il·legals, l'administració ha construït un muntatge, suposadament jurídic-constitucional, per –recolzant-se en l'AUMF- justificar l'extensió del poder executiu. L'articulació del nou paradigma la va iniciar ja el 2002 l'avui fiscal Gonzales (llavors assessor a la Casa Blanca), argumentant que a la nova guerra no hi havia enemics convencionals i per tant no s'havien d'aplicar les estrictes limitacions de Ginebra. D'aquí que, en funció de la suposada "doctrina de la necessitat", el president podia desplaçar les lleis nacionals i internacionals que prohibeixen la tortura. En funció de la mateixa, els teòrics ultraconservadors a qui em referia al començament d'aquesta xerrada argüeixen que el cap de l'executiu pot ordenar la tortura si es tracta d'una necessitat militar. El menyspreu al parlament és parell doncs estimen que el Congrés "no pot regular la facultat del president per detenir i interrogar als combatents enemics, com tampoc pot regular la seva facultat de dirigir els moviments de tropes en el camp de batalla" (The New Yorker, idem). I no hi ha dissimulació. Quan Alberto Mora, el gran lluitador contra les tortures des de dins del sistema, pregunta a John Yoo, conseller al ministeri de Justícia: "Està vostè afirmant que el president disposa d'autoritat per ordenar la tortura?", Yoo, senzillament, contesta: "Sí".

Quan –davant el cúmul de barbaritats que he descrit i l'ofensiva bipartidària per fer-li front- Bush es veu obligat a principis d'enguany a acceptar la signatura d'un protocol legal contra la tortura que li presenta el senador republicà d'Arizona John McCain, ho fa de forma sui generis. Converteix en llei el text que l'obliga a prohibir els tractes "cruels, inhumans o degradants" als presoners (que és justament el que prescriuen les convencions de Ginebra). Però malgrat això, en el mateix acte de la signatura, devalua l'acordat amb McCain ja que declara que, a propòsit del signat, "actuarà de manera congruent amb l'autoritat constitucional del president".

Sorprenentment, hi ha qui argumenta que la tortura de sospitosos de terrorisme ajuda a salvar vides i que legitimar-la i sotmetre-la a control pot reduir el perill que la mateixa suposa per a la vida dels torturats. Però la història evidencia que legitimar la tortura la converteix en normal i la fa més freqüent, no menys.

Els EEUU i els seus aliats, especialment Gran Bretanya, (ara Tony Blair diu en pla il·luminat que Déu i la història jutjaran la seva decisió d'envair l'Iraq) han donat prioritat a l'obtenció d'informació (entre gemec i gemec sovint inventada pel torturat) sobre les restriccions morals i jurídiques –i per què no polítiques- que han d'aplicar-se a la violència.

En uns temps en què el món està amenaçat pels qui no desitgen acceptar la democràcia ni respectar els drets humans i que consideren que l'assassinat de civils està justificat i quan Occident diu voler estendre la democràcia allà on no existeix, utilitzar els mateixos mètodes d'aquells a qui, simultàniament, es pretén combatre i predicar, equival a un suïcidi civilitzacional. Estem bojós?